

<p style="text-align: center;">Nymphaea Folia naturae Bihariae</p>	<p style="text-align: center;">XXXII</p>	<p style="text-align: center;">53 - 114</p>	<p style="text-align: center;">Oradea, 2005</p>
---	--	---	---

ISTORICUL CERCETĂRILOR CHIROPTEROLOGICE DE PE TERITORIUL ROMÂNIEI CONTEMPORANE ȘI BAZA DATELOR FAUNISTICE DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ ÎN 1944

LEVENTE BARTI

Str. Dealului nr. 11/B/16, 520060 Sfântu Gheorghe, România, e-mail: bartilev@yahoo.com

Abstract. The history of chiropterological researches on the territory of the contemporary Romania and the faunistical database, from the beginnings to 1944. The modest beginnings data derive from the end of the XVIIIth century. Until the First World War the majority of chiropterological data were collected in Transilvania and Banat by Hungarian researchers. The first data from Dobrogea, Moldova and Valachia were collected at the end of the XIXth century. The knowledge about history of zoological researches in Romania generally is really deficient. However, in chiropterology we have few publications in which the authors present data about the history of this domain of science. Unfortunately some authors published a part of former data incorrect and many errors are taken over in recent works too. The aims of this paper is to present the chiropterological researches in the territory of Romania, including descriptions and circumstances causing misinterpretation about species and subspecies known from Romania (*Rhinolophus méhelyi*, *Eptesicus sodalis*, *Miniopterus schreibersii*, and others); in some cases we draw attention to predecessors' errors and we indicate the chiropterological material found in the collections of the museums.

Keywords. Mammalia, Chiroptera, Romania, research history.

Introducere

Despre istoricul cercetărilor zoologice din România se cunosc, în general, foarte puține detalii. Chiropterologia, această ramură a mammologiei, este însă un domeniu mai bine documentat, așa cum dovedesc mai multe

lucrări care au inclus și o inventariere științifică cu caracter istoric (DADAY, 1885; BIELZ, 1888; MÉHELY, 1900/a,b; PASZLAVSZKY, 1918; CĂLINESCU, 1931; TOPÁL, 1954; DUMITRESCU et al., 1963).

Totuși o parte a notelor faunistice ca și multe alte detalii din bibliografia veche nu au fost amintite, fie datorită faptului că ele nu reprezentau interes, fie pentru că au scăpat din atenția autorilor mai recentți. În plus, la preluarea unor date au fost comise și câteva greșeli, care din păcate s-au perpetuat, fiind citate și în lucrările cercetătorilor contemporani. O altă parte a datelor, reprezentată prin materialul chiropterologic din colecțiile muzeelor, nici nu a fost publicată. Inventarierea acestor neajunsuri, precum și descoperirea unor date inedite, mi-au oferit o motivație suficientă pentru a aduna, revizui și completa această bază de date.

Pentru o documentare cât mai profundă am consultat, în original, o bună parte a bibliografiei citate de autorii precedenți și am efectuat inventarii ale colecțiilor din Muzeul Zoologic din Cluj, din Institutul de Speologie “Emil Racoviță” din Cluj și din Muzeul Maghiar de Științe Naturale de la Budapesta, unde se păstrează vechile colecții zoologice ale Muzeului Național Maghiar de la Budapesta.

În lucrarea de față am prezentat o scurtă istorie a cercetărilor de la începuturi până în 1944, precum și cercetările ulterioare referitoare la această perioadă, subliniind meritele celor care au contribuit la acumularea cunoștințelor, am tratat pe larg problematica speciilor și a subspeciilor descrise de pe teritoriul României și am realizat o bază de date cu lista speciilor și a localizărilor cu toate detaliile obținute din sursele consultate.

Abrevierile utilizate în text: **MZC** – Muzeului Zoologic de la Cluj; **MTM** – Muzeul Maghiar de Științe Naturale (Magyar Természettudományi Múzeum) de la Budapesta; **CZB** – Colecția Zoologică a Muzeului Bruckenthal, Sibiu; **ISERC** – Institutul Speologic Emil Racoviță, departamentul din Cluj; **USNM** – United States National Museum, Washington; **(HD)** – prescurtarea județului unde se află localitatea/locul colectării; **P.** – Peștera.

Istoricul Cercetărilor

Începutul modest al studierii chiropterelor din Transilvania și Banat datează de la sfârșitul secolului XVIII, cercetările intensificându-se paralel cu dezvoltarea științei în epoca reformistă a Monarhiei Austro-Ungare. Din

studiile întreprinse a rezultat că, până la sfârșitul secolului XIX, în Țara Românească, Dobrogea și Moldova nimeni nu a colectat date faunistice referitoare la lilieci.

GROSSINGER, János (1793), savant și călugăr iezuit a preluat în lucrarea sa diferitele teorii legate de sistematica liliecilor, având cunoștință despre operele lui LINNÉ și BUFFON. De asemenea, el a menționat că în Peștera de la Fânațe trăiesc mai multe specii de lilieci, iar în turnul Cetății de la Ineu (jud. Arad) a întâlnit, în 1779, colonii mari ale acestor animale (MÉHELY, 1900, p. 70).

Următorul eveniment era deja de mare anvergură, atrăgând atenția cercetătorilor din domeniu, din întreaga lume, asupra faunei Banatului. În 1809, SCHREIBERS, Karl, directorul Muzeului Imperial de la Viena, s-a refugiat, din fața oastei lui Napoleon, la Timișoara, împreună cu colecțiile zoologice ale muzeului. Cu această ocazie, el a colectat, din peșterile Gaura cu Muște și Veterani câteva exemplare de lilieci, care au ajuns, prin intermedierea zoologului austriac NATTERER, Johann, la naturalistul german KUHLE, Heinrich. În 1817, pe baza materialului respectiv, KUHLE a descris specia *Miniopterus schreibersii*. Prima ediție a monografiei lui KUHLE a apărut într-un tiraj foarte limitat, în 1817 (part. 2, p. 185), fiind apoi reeditată în două părți în 1818 și 1919, ceea ce a dat naștere la confuzii legate de data descrierii speciei (BOGDANOWICZ & KOCH, 1998; LINA, 1998).

LEONHARD, Josepho (1812) a publicat, la Sibiu, o mică sistematică a mamiferelor și păsărilor din Transilvania, în care sunt amintite trei specii de chiroptere: (*Plecotus*) *Auritus - Cibinii captus ac Aug. Conf. Gymnasii Museo Insertus* (adică s-a colectat la Sibiu și se păstrează în colecția Muzeului Gimnaziului); (*Vespertilio*) *Murinus (= Myotis myotis) - Fere in omnibus aedificiis, in quibus non turbantur* (în oricare edificiu fără deranjare); (*Rhinolophus*) *Ferrum equinum - Reperitur in spelunca Almasensi* (semnalat din Peștera de la Merești).

FEKETE, István (1836) a elaborat în 1835 harta Peșterii de la Merești (jud. Harghita). În descrierea care însoțește harta, autorul a făcut referire la coloniile de lilieci, menționând cu exactitate locurile ocupate de ei, precum și al movilelor de guano. Pe baza acestor observații putem reconstitui procesul de retragere al coloniilor spre interiorul peșterii, în urma intensificării turismului și a altor activități antropogene.

LANDBECK, Ludwig Christian (1842) a publicat, pe baza unui material primit de la un prieten, o listă a vertebratelor din Transilvania, în care

a inclus 6 specii de lilieci: *Myotis myotis*, *Nyctalus noctula*, *Miniopterus schreibersii*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Rhinolophus ferrumequinum* și *Rhinolophus hipposideros*. Din păcate, nu a indicat locurile de colectare, doar la *Rhinolophus hipposideros* făcând o observație în care menționa că exemplarele provin dintr-o colonie din podul unei case de grăniceri (MÉHELY, 1900, p. 88).

PETÉNYI, Salamon János, savantul pionier al reformei cercetării zoologice, la adunarea generală a savanților naturaliști și a medicilor de la Timișoara din 1844, a semnalat 8 specii de lilieci în fauna Ungariei și a arătat un exemplar de *Miniopterus schreibersii* colectat din Peștera Veterani, în 1834, de către KUBINYI, Fr. (PETÉNYI, 1844, p. 90-91). Doi ani mai târziu, în 1846, la adunarea generală a savanților naturaliști și a medicilor de la Pécs (Ungaria) PETÉNYI a prezentat fauna Transilvaniei, menționând prezența a 5 specii de chiroptere: *Rhinolophus ferrumequinum* de la Deva; *Myotis myotis* (impropriu *Vespertilio murinus*) în cetatea de la Hunedoara, 1843; *Eptesicus serotinus* (*V. serotinus*); *Nyctalus noctula* (*V. proterus*); *Plecotus auritus* și *Pipistrellus pipistrellus* (*V. pipistrellus* = *V. minutissimus*) din apropierea orașului Hațeg, 1845 (PETÉNYI, 1846, p. 379-380).

În două lucrări publicate în 1854, PETÉNYI a raportat spre Academia Științifică Maghiară rezultatele unei expediții efectuate în anul respectiv în peșterile din Munții Pădurea Craiului și - Bihor, între Crișul Repede și Crișul Negru. În această campanie de teren a găsit următoarele specii: *Myotis myotis* în Peștera Pișnița; *Miniopterus schreibersii* în peșterile Pișnița, Ferice și Fânațe și *Rhinolophus hipposideros* în Peștera Tibocoaia, din valea Sighiștelului (PETÉNYI, 1854, p. 227-228). Câteva exemplare de *Rhinolophus ferrumequinum* și *Miniopterus schreibersii* colectate de el și colegul său, KOVÁCS, J., se păstrează încă în colecțiile MTM.

În 1879-1880, au apărut, în îngrijirea lui HERMAN, Ottó, operele postume ale lui PETÉNYI, care conțin și unele date faunistice inedite din Transilvania (*Rhinolophus clivosus* = *ferrumequinum* din Peștera Ungurului de la Bâlnaca), alături de încercările de descriere a diferitelor specii de lilieci. HERMAN a completat textul cu unele note interesante, una referitoare la dispariția speciei *Miniopterus schreibersii* din Peștera Veterani, datorită fumului cauzat de șederea îndelungată a unei garnizoane de ostași în incinta peșterii, în timpul revoluției din 1848-1849, ceea ce ar putea explica absența speciei și în vara anului 1862, când expediția lui FRIVALDSZKY, János a explorat peștera (PETÉNYI, 1880, p. 251-257).

Naturalistul german BLASIUS, Johann Heinrich, autorul speciilor *Rhinolophus euryale*, *Eptesicus nilssonii* și *Pipistrellus nathusii*, a călătorit de mai multe ori în Ungaria, colectând personal un material bogat de chiroptere. În Banat, cunoaște speciile *Myotis capaccinii* din Peștera Gaura cu Muște și *Miniopterus schreibersii*, din regiune, fără precizări referitoare la localizare (MÉHELY, 1900, p. 88).

KOLENATI, Fr. A. (1860) în monografia sa despre chiropterele europene a enumerat mai multe date de răspândire, referitoare la fauna Banatului și a Transilvaniei, dar majoritatea acestor date provin de la PETÉNYI, sau au fost preluate de la BLASIUS. Datele noi, împrumutate de la colecționarii ZELEBOR și FRITSCH, se refereau la *Rhinolophus euryale* și *Myotis capaccinii* din Gaura cu Muște, de la Coroninii (= Peștera de la Golubacz) și Gaura Turcului (MÉHELY, 1900, p. 89).

KOLENATI, PETÉNYI și frații FRIVALDSZKY au contribuit la apariția controverselor legate de prezența speciei *Rhinolophus euryale* în Transilvania. PETÉNYI a semnalat, în urma vizitelor efectuate în 1854 în peșterile din văile Crișului Repede și Crișului Negru, specia "*Rhinolophus clivosus*" în Peștera Ungurului de la Bâlnaca și Peștera Țiclului, date care apar în lucrarea publicată postum (1880). FRIVALDSZKY, I. (1865) a confirmat cele constatate de PETÉNYI, iar FRIVALDSZKY, J. (1865, p. 32), pe baza constatărilor lui PETÉNYI, a mai adăugat și insurgența Peșterii nr. 2 de la Aștileu la răspândirea acestei specii. Localizarea "Peștera nr. 2 de la Aștileu" este identică cu P. Pișnița [3727/8], iar "insurgența peșterii nr. 2 de la Aștileu" se referă de fapt la P. lui Potriva [3710/1], despre care s-a dovedit mai recent, că este insurgența Peșterii de la Aștileu [3727/7] (RUSU, 1988).

KOLENATI (1860, p. 153) a preluat în lucrarea sa, pe baza unor comunicări personale oferite de KOVÁCS, J., datele lui PETÉNYI și o localizare inedită din Munții Bihor: Peștera „Serges”, însă nu acceptă prezența europeană a speciei "*Rhinolophus clivosus*", încadrând exemplarele cu această denumire la specia *Rhinolophus euryale*. După revizia lui MÉHELY (1900, p. 103-105) exemplarele colectate în expedițiile lui PETÉNYI, ajunse în colecția Muzeului Național Maghiar, s-au dovedit a fi *Rhinolophus ferrumequinum*. În felul acesta s-a confirmat că cercetătorii mai sus amintiți au întâlnit, de fapt, în valea Crișului Repede pe *Rhinolophus ferrumequinum*, prezent și astăzi în zonă cu populații semnificative. Totuși, prezența speciei *Rhinolophus euryale* este indicată, un secol mai târziu, de TOPÁL (1954, p. 473) în Peștera Igrîța, pe baza unui exemplar determinat în colecțiile MTM,

fără a da și alte detalii referitoare la datele de colectare. Ulterior pe baza registrului de inventar s-a identificat specimenul respectiv ca fiind colectat în 1915 de către KORMOS, iar cercetările recente (SZODORAY-PARÁDI, com. pers; TAMAIAN, 2000) au confirmat prezența speciei în peștera respectivă.

JEITTELES, Ludwig (1862, p. 252), care s-a ocupat cu fauna Ungariei Superioare (Slovenia de azi), a descris lilieciul din zona orașului Kassa (Košice). Singura informație, din această lucrare, legată de Transilvania o constituie semnalarea speciei *Myotis myotis* din Sighetul Marmației.

FRIVALDSZKY, Imre (1865) l-a însoțit pe PETÉNYI în expedițiile zoologice din nordul Ungariei și în comitatul Bihor, reproducând în lucrarea sa aceleași date chiropterologice, pe care le-a publicat și PETÉNYI (MÉHELY, 1900, p. 79).

FRIVALDSZKY, János (1865, 1875/76) a studiat fauna cavernicolă de nevertebrate, organizând expediții în Munții Pădurea Craiului și în Munții Bihorului (1856, 1861), precum și în Banat (1862, 1874). În aceste campanii de cercetare a semnalat prezența următoarelor specii: *Myotis myotis* (*V. murinus*) în Peștera nr. 2 de la Aștileu, Cubleş, Onceasa, Fânațe (jud. Bihor) și în Peștera Liliecilor din Cheile Carașului (jud. Caraș-Severin); *Miniopterus schreibersii* în Peștera nr. 2 de la Aștileu; *Myotis capaccinii* în Gaura cu Muște de la Coronini (jud. Caraș-Severin); *Rhinolophus ferrumequinum* (*R. clivosus*) în insurgența Peșterii nr. 2 de la Aștileu, Peștera Ungurului de la Șuncuiuș (jud. Bihor) și Gaura cu Muște de la Coronini și *Rhinolophus hipposideros* (*R. hippocrepis*) în insurgența Peșterii nr. 2 de la Aștileu. De asemenea, în lucrarea sa (1865, p. 35) a făcut unele observații legate de intrarea timpurie în hibernare a speciilor *R. ferrumequinum* și *R. hipposideros* în insurgența Peșterii nr. 2 de la Aștileu (date preluate probabil din manuscrisele lăsate de PETÉNYI). Din donațiile sale s-a păstrat, în colecțiile MTM, un exemplar de *Myotis capaccinii* colectat din Gaura cu Muște.

Acestui autor s-a atribuit pe nedrept și o contribuție la semnalarea speciilor *Myotis myotis* și *Plecotus auritus* din Sighetul Marmației (ARDELEAN & BÉRES, 2000, p. 254-257), greșeala fiind cauzată de neajunsurile listei faunistice a lui KARDOS, Károly din Monografia Comitatului Maramureș (editată de SZILÁGYI, I., 1876). Această listă a fost întocmită pe baza literaturii de specialitate cunoscută până atunci, dar fără precizarea exactă a sursei, apoi preluată de ARDELEAN & BÉRES (2000). Aici atrag atenția asupra faptului, că specia *Myotis myotis* a fost semnalată în Sighetul Marmației, încă din 1862 de JEITTELES, această dată stând probabil

la baza notei faunistice din lista lui KARDOS. Lucrarea indicată de ARDELEAN & BÉRES, ca sursa de date pentru lista faunistică a lui KARDOS (FRIVALDSZKY, J., 1875), nu conține date despre lilieci. Despre semnalarea celeilalte specii (*Plecotus auritus*) nu se amintește în literatura de specialitate, nici măcar PASZLAVSZKY (1918) nu o include în lucrarea sa.

Zoologul și etnograful HERMAN, Ottó (1869, p. 15) a semnalat prezența speciilor *Myotis myotis*, *Myotis daubentonii* și *Plecotus auritus* în jurul lacurilor de la Geaca (jud. Cluj), în lucrările monografice privind fauna lacurilor din Câmpia Transilvaniei. Într-o altă publicație (1866/1867, p. 49, 53) a indicat prezența speciei *Rhinolophus hipposideros* la ruinele cetății de la Gurghiu (jud. Mureș) în 1865 și capturarea la Cluj, în 1866, a unui *Myotis myotis* parazitat de *Nycteribidae*. El a publicat și manuscrisele lăsate de PETÉNYI (1879, 1880).

FITZINGER, Leopold Joseph (1869-1872) în lucrarea sa de mare anvergură, privind sistematica liliecilor din lume, a semnalat doar răspândirea unor specii din Banat și Transilvania, fără a intra în detalii și bazându-se pe monografiile lui BLASIUS și KOLENATI.

DOBSON, George (1878, p. 192, 194) a cunoscut din Transilvania speciile *Eptesicus serotinus* și *Pipistrellus pipistrellus*, în British Museum aflându-se 5 exemplare masculine adulte din prima specie și o femelă din a doua, colectate de DANFORD, Ch. G. și HARVIE-BROWN, A.E. (precizări la MILLER, 1912).

În prima lucrare dedicată zoologiei cavernicole, DADAY, Jenő (Eugen) (1880) a prezentat rezultatele săpăturilor și ale cercetărilor faunistice efectuate în 1880 la Peștera Igrîța, de unde a colectat printre altele și câteva cranii recente de *Myotis myotis*.

Ulterior i-a crescut interesul față de acest ordin de mamifere puțin cercetate până atunci și a publicat trei articole despre fauna de chiroptere din Transilvania, efectuând cercetări din însărcinarea și cu sprijinul Societății Muzeului Ardelean. În primele două lucrări (1885/a,b) a prezentat rezultatele campaniilor de colectare a liliecilor, din 1884 și 1885, publicând lista speciilor și a localităților. În cea de-a doua lucrare (1885/b, p. 274-276) a descris în limba latină o nouă specie (*Vesperus siculus* Daday, locus typicus: Peștera de la Merești, HR) și trei subspecii (*Rhinolophus unihastatus* Geoffr. var. *Homorodalmasiensis*, l.t.: Peștera de la Merești, HR; *Rhinolophus bihastatus* Geoffr. var. *Kisnyiresiensis*, l.t.: Peștera de la Mesteacăn, MM; *Vesperus serotinus* Daub. var. *transylvanus*, l.t.: Suciul de Jos, Teiuș), iar o altă varietate

